TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ 27.10.2015
Teollisuusneuvos
Severi Keinälä

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto 4.11.2015

HE 30/2015 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016

Luku 32.20 (Elinkeino- ja innovaatiopolitiikka) Erityisesti;
- Venäjän viennin tilanne ja tulevaisuusnäkymät
- Miten Venäjän viennissä on varauduttu pakotteiden jälkeiseen aikaan?

Suomen ja Venäjän kahdenväliset suhteet

- Suomi korostaa EU:n yhtenäisyyttä ja noudattaa EU:n pakotepolitiikkaa, mutta ylläpitää toimintaa Venäjän kanssa normaalina pakotteiden ulkopuolisilla aloilla.

- Suora keskusteluyhteys Venäjän johtoon halutaan säilyttää. Eri hallinnonalojen viranomaisyhteistyötä on jatkettu, pois lukien puolustushallinnon ala. Esimerkiksi talouskomission alaisten työryhmien toimintaa on pidetty aktiivisesti yllä.

- Venäjä on ilmaissut arvostavansa Suomen pragmaattista suhtautumista kahdenväliseen yhteistyöhön ja on halukas tiivistämään sitä edelleen.

- Valtionhallinto ei ole vähentänyt rahoitusta ja ohjelmia yritysten Venäjään liittyviin toimintoihin. Käynnissä on useita kasvuohjelmia (mm. cleantech, elintarvikkeet, terveydenhuolto ja hyvinvointi, koulutus), joissa Venäjä on yhtenä kohdemaana.

Venäjän viennin tilanne ja tulevaisuudennäkymät

- Venäjän hidastunut talouskehitys, ruplan kurssin heikkeneminen, öljyn hinnan lasku, korkojen nousu, alentunut ostovoima (varsinkin keskiluokassa) ja yleinen epävarmuus ovat vaikuttaneet kielteisesti Suomen ja Venäjän taloussuhteisiin. Näiden lisäksi yleinen poliittinen tilanne, EU:n ja USA:n asettamat talouspakotteet ja myös niiden välilliset vaikutukset sekä Venäjän vastapakotteet vaikuttavat Venäjän kaupan kehittymiseen ja investointihalukkuuteen pitkällä tähtäimellä.

- Venäjän liiketoimintaympäristö on menossa ulkomaisten toimijoiden kannalta haasteellisempaan suuntaan. Venäjälle sijoittuneet suomalaisyritykset korostavat silti pitkäjänteisen työn merkitystä kauppasuhteissa ja sopeuttavat toimintaansa vallitsevaan tilanteeseen. Suomalaisyrityksistä pelkkään Venäjän vientiin suuntautuneet yritykset ovat suuremmissa vaikeuksissa kuin Venäjälle etabloituneet yritykset. Etabloituneista yrityksistä parhaiten menestyvät ne, joiden toiminta perustuu tuontipanosten sijasta ruplissa laskutettaviin panoksiin. Venäjän taloustaantuma on vaikuttanut Suomen Venäjän-kauppaan negatiivisesti.

- Suomalaisyrityksiä arvioidaan olevan Venäjällä 500–600, ja ne työllistävät arviolta 50 000 henkilöä. Suomalaisinvestointien arvo on noin 11–12 miljardia euroa. Merkittävä osa investoinneista sijoittuu Moskovan ympäristöön, mutta suomalaisyrityksille Pietari ja Leningradin alue ovat tärkeimpiä.

Vienti Venäjälle

- Vienti Venäjälle putosi 28 prosenttia heinäkuussa 2015 verrattuna heinäkuuhun 2014. Tammi-heinäkuun viennin arvo putosi 32 prosenttia ja oli arvoltaan 1,9 miljardia euroa. Tuonti putosi heinäkuussa 21 prosenttia. Tammi-heinäkuun tuonnin arvo putosi 35 prosenttia ja oli arvoltaan 3,5 miljardia euroa. Venäjän osuus Suomen tavaraviennistä on 5,9 prosenttia ja tuonnista 11,3 prosenttia.

- Koko kauppavaihdolla mitattuna Venäjä oli suurin kauppakumppanimme vuodesta 2007 lähtien, mutta nyt sekä Saksa että Ruotsi ovat menneet Venäjän ohi. Vientimaana Venäjä on nyt sijalla 5 Saksan, Ruotsin, Yhdysvaltojen ja Alankomaiden jälkeen. Tuonnissa sekä Saksa että Ruotsi ovat kirineet ohi Venäjän ja pudottaneet Venäjän kolmannelle sijalle. Viimeksi Venäjä oli vasta Suomen kolmanneksi suurin tuontimaa vuonna 2002.

- Suomen suurimman vientituoteryhmän Venäjälle muodostivat koneet, laitteet ja kuljetusvälineet, joiden osuus kokonaisviennistä oli 33,3 prosenttia. Niidenkin vienti laski kuitenkin tammi-heinäkuussa 35 prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

- Vientituoteryhmistä elintarvikkeet kokivat suurimman pudotuksen, 75 prosenttia. Maitotalous- ja lihatuotteiden osalta pudotus oli lähes 100 prosenttia. Suomen kokonaisviennistä elintarvikkeet muodostavat enää vain 3,3 prosenttia, kun vielä vuonna 2014 niiden osuus oli 6,5 prosenttia.

Tuonti Venäjältä

- Energiatuotteiden osuus Suomen kokonaistuonnista Venäjältä on 74 prosenttia. Niiden tuonnin arvo oli tammi-heinäkuussa noin 2,6 miljardia euroa, mikä oli 40 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2014. Suurin osa Venäjältä tuodusta energiasta oli raakaöljyä. Sitä tuotiin tammi-heinäkuussa noin 1,7 miljardin euron arvosta eli 43 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Raakaöljyn tuontimäärä laski 18 prosenttia ja tuontihinnat 40 prosenttia.

- Öljytuotteiden tuonti heikentyi tammi-heinäkuussa 40 prosenttia, kaasun 33 prosenttia ja kivihiilen 23 prosenttia. Sähköä sen sijaan tuotiin 75 % edellisvuotta enemmän, mutta sen osuus Venäjän kokonaistuonnista on alle 2 prosenttia.

- Muiden kuin energiatuotteiden tuonti Venäjältä on vähäistä, kokonaisuudessaan vain noin neljännes koko tuonnista.

Matkailu

- Suomi on edelleen yksi tärkeimmistä venäläisten matkakohteista, vaikka tammi-heinäkuussa Suomen Venäjän konsulaatti on tehnyt 43 prosenttia vähemmän viisumipäätöksiä kuin edellisvuonna samaan aikaan. Päätöksiä on tehty noin 435 000 kappaletta (aiemmin 765 000). Taustalla on yleisen taloudellisen tilanteen

heikkeneminen, ruplan kurssin aleneminen ja paikallisten hintojen nousu (elintarvikkeet, kaasu, lämpö, vesi) sekä n. 6 miljoonalle viranomaiselle annettu kielto tai kehotus olla matkustamatta ulkomaille.

- Matkustajien rajanylityksiä oli Suomen ja Venäjän maarajalla tammi–heinäkuussa 1,4 miljoonaa eli 20,8 prosenttia vähemmän kuin samaan aikaan viime vuonna. Tammi–toukokuussa pudotus oli jyrkempää eli 24 prosenttia. Venäjän junamatkustajia on 19,3 prosenttia viimevuotista vähemmän.

- Venäjältä kotoisin olevista matkailijoista suurin osa on lähtöisin Pietarista ja muualta Luoteis-Venäjältä. Tärkein maahantulon syy on ostosmatkailu.

- Alkuvuoden aikana venäläiset ovat tehneet aiempaa vähemmän ulkomaanmatkoja. Pudotus on ollut 31 prosenttia. Tällä hetkellä venäläisten on edullisempaa matkustaa kotimaassa, josta myös löytyy rantakohteita.

- Suomessa varaudutaan siihen, että pitkällä tähtäimellä liikkuvuus rajan yli tullee palautumaan ennalleen ja jopa kasvamaan. Kasvu edellyttää edelleen panostuksia rajan toimivuuteen ja rajainfrastruktuuriin. Suomi on myös korostanut, ettei vallitsevassa kansainvälispoliittisessa tilanteessa kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan suoria kontakteja tule rajoittaa vaan entisestään tukea.

Elintarvikkeet

- Elintarvikeviennin arvo Venäjälle on laskenut yleisesti heikon kysynnän ja erityisesti Venäjän asettaman elintarvikkeiden tuontikiellon vuoksi. Elintarvikkeiden hinnat nousivat Venäjällä 10,6 prosenttia tammi–heinäkuussa edelliseen vuoteen verrattuna. Eniten kallistuivat hedelmät (25,4 %), kala (17,8 %) sekä sokeri, hunaja ja makeiset (16,3 %).

- Venäjä on uudessa elintarvikeohjelmassaan ehdottanut lähes kaikkien elintarviketuoteryhmien omavaraisuustavoitteen nostamista vähintään 85 prosenttiin. Ainakin maitotuotteiden ja naudanlihan osalta tämän tavoitteen saavuttaminen on vielä kaukana. Kotimaista tuotantoa on pyritty lisäämään myös asettamalla elintarvikkeiden tuontirajoituksia (Venäjän vastapakotteet). Tuontirajoitukset eivät kuitenkaan ole tukeneet tuontisubstituutiota, vaan lähinnä supistaneet tuontia.

- Esimerkiksi sianlihaa ja juustoa on tuotettu tänä vuonna enemmän kuin aiemmin. Kasvu johtuu aiemmista investoinneista. Yleisesti ottaen tuontirajoitukset ovat vaikuttaneet negatiivisesti elintarvikemarkkinoiden kilpailuun. Elintarvikkeiden hinnat ovat nousseet huomattavasti ja niiden laatu on heikentynyt.

Miten Venäjän viennissä on varauduttu pakotteiden jälkeiseen aikaan?

- Suomen ja Venäjän välinen kauppa alkoi hidastua jo vuonna 2012. Pakotteita suurempia huolia ovat Venäjän taloudellisen tilanteen kehittyminen, ruplan kurssikehitys ja öljyn hinta. Venäjällä tehtyjen talousuudistusten tahti on ollut hidasta tai sitä ei ole ollut ollenkaan. Kukaan ei tiedä, onko Venäjän talouden tie ylös- vai alaspäin. Talouden kasvaessakaan ei ole odotettavista yhtä suurta kasvua kuin kymmenen vuotta sitten.

- EU:n asettamat henkilöihin ja yhteisöihin kohdistuvat varojen jäädyttämiset ja matkustusrajoitteet samoin kuin sektorikohtaiset pakotteet vaikuttavat vain vähäisesti Suomen talouteen. Pääomamarkkinoihin kohdistuvat pakotteet kiristävät rahoitustilannetta Venäjällä ja vaikuttavat investointihyödykkeitä myyvien suomalaisyritysten tilauskannan heikkenemiseen. Venäjän elintarvikealaan kohdistuvat vastatoimet vaikuttavat paitsi suorasti maito- ja lihatuotteiden vientiin niin välillisesti myös koko elintarviketeollisuuteen sekä logistiikkapalveluihin ja Venäjälle etabloituneeseen vähittäiskauppaan.

- Ruplan kurssi on vajonnut öljyn mukana, mikä on romahduttanut tuonnin Venäjälle. Venäjällä on myös käynnissä tuonninkorvausohjelma, jonka avulla pyritään parantamaan ja lisäämään omaa tuotantoa. Venäjällä ei ole kuitenkaan kaikkea tähän tarvittavaa teknologiaa, vaan se tarvitsee sitä muualta. Tämä voi tuoda uusia markkinoita suomalaiselle tietotaidolle sekä suomalaisille laitteille, joiden avulla voidaan aloittaa tai kasvattaa Venäjän omaa tuotantoa.

- Valtionhallinnon Venäjän liiketoimintaa harjoittaviin yrityksiin kohdistuvia tukitoimia (mm. kasvuohjelmat) jatketaan koko ajan pakotteista ja poliittisesta tilanteesta huolimatta. Yhteistyö esim. Suomen ja Venäjän hallitusten välisen talouskomission alaisten työryhmien kautta on aktiivista ja niiden toiminnan jatkamiseen virkamies- ja yritystasolla kannustetaan. Vain pakotteiden alaisilla alueilla ei ole aktiviteetteja.

- Pakotteiden poistumisen jälkeen vahvistetaan niitä kasvuohjelmia ja rahoituksia, joissa tarvitaan erityisiä ponnistuksia. Yksi näistä aloista tulee olemaan elintarvikeala. Näillä toimenpiteillä pystytään nopeasti nostamaan suomalaisten yritysten mahdollisuuksia Venäjän-viennin kasvattamiseen nykytilanteesta.

- Suomen brändi ja maine ovat edelleen vahvoja Venäjällä. Tästä johtuen taloudellisen tilanteen parannuttua ja pakotteiden poistuttua Suomen perinteisesti vahva vientiala – investointihyödykkeet – voidaan aktivoida nopealla aikataululla.